

Syrjäytyminen on polku, jonka voi katkaista

TUUKKA TAMMI

Hyvä päätöksentekoa tukeva tutkimus on sellainen, joka purkaa ensin ongelman osiinsa, kasaa sen sitten takaisin kokoon uusien tulosten pohjalta ja tekee konkreettisia ehdotuksia ongelman lievittämiseksi. Tällaista kaavaa noudattaa tässä YP:ssä julkaistava Ilari Ilmakunnaksen, Timo M. Kauppinen ja Laura Kestilän tutkimus ”Sosioekonomisten syrjäytymisriskien kasautuminen vuonna 1977 syntyneillä nuorilla aikuisilla”.

Syrjäytymisestä puhutaan paljon niin tutkijoiden kuin päätöksentekijöiden piireissä, ja tietysti hyvästä syystä. Syrjäytymisen käsite on kuitenkin liukas: se on intuitiivisesti tavallaan itsestään selvä, mutta sitä tarkemmin määriteltäessä ote helposti lipeää.

Nuorten syrjäytymisestä käytiin viimeksi iso julkinen keskustelu vuonna 2012, kun presidentti Sauli Niinistö lanseerasi syrjäytymisen vastaisen kampanjan ja koki sen nettisivulle tietoa ja keinoja ongelmaan puuttumiseksi. Tuolloin arvioitiin Suomessa olevan noin 50 000 syrjäytyntä 15–29-vuotiaista, joista noin kaksi kolmesta on miehiä. Luku vastaa kokonaista ikäluokkaa. Tämä arvio perustuu kuitenkin poikkileikkaustietoon koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista eikä pidempään seurantaan.

Suomessa on aiemmin tehty vain muutama tutkimus nuorten syrjäytymisestä koko nuoruuden tai nuoren aikuisuuden kattavalla seurantajaksolla, eikä koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevista nuorista ole riittävästi edustavilla aineistoilla tehtyjä pitkittäistutkimuksia. Ilmakunnaksen ja kumppaneiden tutkimuksessa nuoria aikuisia seurattiin pidempään ja tiiviimmin kuin aiemmissa tutkimuksissa. Syrjäytymisriskejä tarkastellaan moniulotteisesti matalan koulutuksen, työttömyyden ja toimeentulotuen perusteella. Näiden syrjäytymisen riskitekijöiden kasautumista tarkastellaan vuonna 1977 syntyneillä 18-vuotiaasta 30-vuotiaaksi. Huomio ei ole vain ikäperiodin alku- ja loppuhetkessä vaan tarkoitus on mallintaa sosioekonomista liikkuvuutta yli koko nuoren aikuisuuden huomioimalla kaikki ikävuodet ja selvittämällä, millaiset ovat tyypilliset syrjäytymisriskipolut. Tällaista tutkimusta ei ole aikaisemmin tehty Suomessa.

Ilmakunnas ja kumppanit korostavat, että syrjäytyminen ja huono-osaisuus eivät ole synonyymeja: sosioekonomisesti huono-osainenkin voi olla ”mukana”. He myös muistuttavat, että tavallisen elämän mahdollisuuksista syrjään joutuminen on ajallisesti elävä prosessi: syrjäytymiseen kuluu aikaa ja tapahtuu myös liikettä syrjäytymisestä ulos ja sisään. Kyse ei ole lopullisesta tilasta.

Kirjoittajaryhmä toteaa, että syrjäytymisessä huono-osaisuus saattaa muodostaa kierteen, jossa useita hyvinvoinnin vajeita alkaa kasautua samoille ihmisille. Rahallisten resurssien puutteiden ohella huono-osaisuudessa voi olla kyse muista elinolojen puutteista ja esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin liittyvästä huono-osaisuudesta. Huono-osaisuuden kasautumisen kannalta merkittävää on, että yksi ongelma saattaa altistaa muille ongelmille. Syrjäytyminen saa usein alkunsa, kun huono-

osaisuus kasautuu ja monimuotoistuu sekä heikentää ihmisen mahdollisuuksia hallita omaa elämäänsä.

Työttömyyden kokeminen jossain vaiheessa nuoren aikuisuuden aikana on varsin yleistä. Nuorista aikuisista useampi kokee työttömyyttä kuin saa toimeentulotukea, mutta työttömyys jää tyypillisemmin tilapäiseksi kokemukseksi. Lyhyt työttömyys ei ole merkittävä riski pitkäaikaiselle työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämiselle.

Toimeentulotukea saadaan useimmiten vain tilapäisesti, mutta pienelle joukolle nuoria aikuisia toimeentulotuki jää pitkäaikaiseksi tulonsaantimuodoksi jo hyvin varhaisessa vaiheessa elinkaarta. Koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella 20-vuotiaana olleet saavat toimeentulotukea muita useammin ja pidempään. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus puolestaan kasvaa 23-vuotiaaksi asti, mutta tämän jälkeen moni ei enää hanki toisen asteen tutkintoa.

Tutkimuksessa löydettiin sekvenssianalyysin avulla kuusi syrjäytymisriskipolkua. Selvä enemmistö, lähes 80 prosenttia vuonna 1977 syntyneistä, sijoittui polulle, jossa syrjäytymisriskien kokeminen nuoren aikuisuuden aikana oli harvinaista. Runsaat 20 prosenttia sijoittui siis poluille, jolle on leimallista jonkin syrjäytymisriskin kokeminen. Noin puolella näistä oli kyse lähinnä työttömyyden kokemisesta ja puolella joko toimeentulotuen saamisesta tai näiden syrjäytymisriskien kasautumisesta.

Tulosten perusteella erityisesti he, joilla ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa 20-vuotiaana, sijoittuvat muita useammin poluille, joissa esiintyy työttömyyttä ja toimeentulotuen saamista. Tämä pitkittäis-seurannan avulla saatu tulos on samansuuntainen aikaisempien kouluttautumisen tärkeyttä korostaneiden havaintojen kanssa, jotka on saatu joko poikkileikkaustarkasteluista tai lyhyempiä seurantajaksoja hyödyntämällä. Tulosten perusteella matalasti koulutetut ovat erityisessä riskissä sijoittua poluille, joissa esiintyy toistuvaa tai pitkäaikaista toimeentulotuen saamista.

Tulokset kertovat myös, että muualla kuin Suomessa syntyneillä on suurempi riski päätyä toimeentulotuki- tai kasautumispoluille. Maahanmuuttajia on erityisen suuri osuus nuorista aikuisista, jotka ovat koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella. Naiset päätyvät miehiä useammin toimeentulotukipolulle, mutta harvemmin syrjäytymisriskien kasautumispolulle. Naisilla toimeentulotuen saanti lienee miehiä enemmän yhteydessä esimerkiksi yksinhuoltajuuteen eikä niinkään työttömyyteen.

Tutkijaryhmä linjaa, että politiikan näkökulmasta olennaista on pysyväksi jäävän työttömyyden ja toimeentulotuen varaan jäämisen ehkäiseminen. Artikkelissa tutkitun syntymäkohortin osalta hieman yli neljä prosenttia nuorista aikuisista sijoittui polulle, jossa työttömyyden ja toimeentulotuen kasaantumista koetaan pitkiäkin aikoja.

Kataisen hallituksen vuonna 2013 käynnistämän nuorisotakuun perusteella jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Ilmakunnaksen ja kumppaneiden tutkimustulokset korostavat perusasteen jälkeisen kouluttautumisen merkitystä. Vaikka tutkintoa vaille jääminen ei tarkoitakaan vääjäämätöntä ajautumista työttömyyteen tai toimeentulotuen varaan, se lisää tällaisille poluille päätyminen riskiä merkittävästi. Täten nuorisotakuu ja etenkin siihen kuuluva koulutustakuu ja nuorten aikuisten osaamisohjelma, joissa nuorelle järjestetään mahdollisuus suorittaa perusasteen jälkeinen tutkinto, ovat tärkeitä toimenpiteitä. Myös toisen asteen koulutuksen keskeyttämistä tulisi pyrkiä ehkäisemään. Koulutuspuudokkuuteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota, koska tiedetään, että suuri osa 20-vuotiaana syrjäytyneistä on ollut 16–20-vuotiaana koulutuspoluilla suorittamatta kuitenkaan tutkintoa.

Lopuksi tutkijat peräänkuuluttavat lisää vastaavia pitkittäistarkasteluja: syrjäytymistutkimuksissa tulisi paneutua huono-osaisuuden kasautumiseen ajan kuluessa ja myös muihin kuin koulutukseen tai työmarkkinoihin liittyviin riskeihin. Tärkeää on myös etsiä tekijöitä, jotka auttavat katkaisemaan huono-osaisuus- tai syrjäytymispolkuja.